

Mit jelent a kontextuális elméletben a jogosultság, az elkötelezettség, és a lojalitás?

Kontextus: A kapcsolat résztvevői számára rendelkezésre álló lehetséges erőforrások összessége. Magába foglalja minden tag előnyös pozíciójának etikáját, a köztük lévő dialógust, tranzakciós mintáik és a transzgenerációs következmények rendszerét.

Kontextuális terápia: Ez a terápiás elmélet a kapcsolati determinánsok teljes spektrumának (a tények, a pszichológia, a tranzakciós rendszer, a kapcsolati etika, és a spiritualitáshoz, transzcendenshez való viszony öt dimenzióján) alapszik.

Kapcsolati etika: A kontextuális terápia nem a morális értékek és prioritások etikájával, hanem a méltányosság etikájával foglalkozik. Tárgykörébe tartozik minden, amit embertársainkkal teszünk. (támogatás, segítség, elismerés, gondoskodás, kiérdemelt törődés, kizsákmányolás, bántás, stb.) A kapcsolatban álló személyek közti méltányosság egyensúlyát vizsgálja.

Intergenerációs kapcsolatok: A szülők és a gyermekek közötti aszimmetrikus kapcsolati kontextus, amely pusztán a megszületés révén jön létre. Az összes lehetséges dialógus közül a leglényegesebb és a felek közötti elkötelezettségek irreverzibilitásán alapul: a szülők kezdetől fogva kötelesek gyermekeikről gondoskodni, a gyerekeknek pedig lassan bontakozik ki a kötelessége, hogy cserébe mind az előző, mind a következő generációval törődjenek.

Jogosultság: A szelfben felhalmozódó kapcsolati hitelt, kreditet jelenti, ami a másoknak szentelt, általuk kiérdemelt figyelemért jár cserébe. Fontos szerepet játszik az aszimmetrikus (szülő-gyermek) kapcsolatok méltányos egyensúlyának keresésekor. Sem a jogosultság fogalmához társítható öntelt hozzáállással, sem a jogosultság szubjektív érzésével nem azonos. Legfőbb hatásaként képessé válunk a szabad termékeny életre.

Böszörményi-Nagy Iván azt mondja, hogy az emberi kapcsolatokban ösztönös, tudattalan és részben tudatos törekvés van a generációkon átívelő igazságosságra, kölcsönösségre, az adás-kapás egyensúlyára. Ebből az következik, hogy ha megkapom a gondozóimtól a nekem járó gondoskodást, akkor elkötelezett vagyok megadni annak, akitől kaptam, és továbbadni a következő generációknak is. Az embereknek tehát jogosultságuk, és elkötelezettségük van.

Jogosult vagyok arra, amikor csecsemő vagyok, és kiszolgáltattott, hogy engem az igényeim, szükségleteim szerint ellássanak, gondoskodjanak rólam. Amennyiben a jogosultságot, a gondoskodást megkaptam, ezzel elkötelezetté váltam, és ezt az elkötelezettséget úgy dolgozom le, hogy gondoskodom a gyermekeimről, és jól bánok a szüleimmel. Ha viszont nem kaptam meg, akkor hiányok keletkeznek (**negatív jogosultság**), és feljogosítva érzem magam arra, hogy én se adjak. Ha rosszat kaptam, durva, bántalmazó családom volt, akkor ezt adom tovább felnőttként (**destruktív jogosultság**). Ez így van rendjén, és ezért ezekben az esetekben mások bántalmazása miatt nincs büntudat. A kapcsolati egyensúlyra törekvés erősebb az etikai normáknál.

A destruktív jogosultság (nem más, mint a rosszindulat belülről jövő joga) kifejlődésének legsúlyosabb összetevője az egyén veleszületett jogosultságainak megsértése. A destruktívan jogosult személy gyakran gátolt abban, hogy megbánást érezzen egy vétlen kívülállóval történt igazságtalan bánásmódja miatt. (törleszt)

A jogosultság három fő forrása:

- ~ Szülő-gyermek kapcsolat
A csecsemő szülei állandó törődését igényli, és jogosult is rá, hiszen gondozás nélkül nem tudna létezni. Ezt a kisgyermek *inherens* jogosultságának nevezzük.
- ~ Családi örökség
Múltunk kiérdemelt jogosultságából származó küldetés, amit részben szüleinkről való gondoskodás révén, de főként leszármazottaink szükségleteinek kielégítésével teljesíthetünk. Ha elfogadjuk saját gyökereinket és erőiből táplálkozni tudunk, személyes szabadságot nyerünk, és ennek örökségét utódainknak is továbbadjuk.
Az eredeti családunk értékei megilletnek bennünket is.
- ~ Spontán érdemszerzés
A személy többet ad, mint amennyit kapott, vagy családon kívül segít valakinek.
Napló-főkönyv: A kapcsolat két oldalán gyűlő érdemek és tartozások etikai egyensúlyának számítása, számontartása.

Elkötelezettség: Egy személy belsőleg korlátozott abban, hogy a másik személy igazolható elvárásait (jogosultságait) saját kötelemként fogadja el.

Az emberi rend igazsága megköveteli, hogy minden egyes személy hozzáadja a maga részét ehhez a rendhez és megkapja azt a viszonzást, ami ezért megilleti. Így működik a jogok és kötelezettségek szabályozása az egyének és az emberi rend között. Az emberi rend igazságának és a generációkon átívelő szolidaritásnak ez a kontextusa néma társként vesz részt a generációk közötti kapcsolatokban.

Az egyén nézőpontjából mindez a következő módon értelmezhető:

- ~ Jogai gyakorlásának lehetőségei és kockázatai, ide értve az illető kreatív és destruktív jogosultságait,
- ~ Kötelezettség az előző generációk kívánságainak és érdemeinek figyelembevételére,
- ~ A múltból ránk hagyományozott értékek megőrzésének, növelésének és továbbadásának kötelezettsége az utódok felé.

Lojalitás: Olyan előnyben részesített elkötelezettség egy kapcsolathoz, mely a megszolgált érdemből születő lekötelezettségen alapul.

Másképp: Érdemmel felruházott kapcsolati kontextus. Az érdem vérrokonság által jár, vagy a méltányos törődés révén szerzhető. Triádikus fogalom, az egyik kapcsolati elkötelezettség másik fölé helyezése jellemzi.

A szülők és gyermekek közötti aszimmetrikus, irreverzibilis kapcsolatok, a lojalitás vertikális kötelezései, az egymást követő generációk közé ágyazódnak.

A horizontális lojalítások azokban a kapcsolatokban alakulnak ki, amelyekben a partnerek egyenlő pozíciót töltenek be, illetve kölcsönös jogok és kötelezettségek vonatkoznak rájuk. Ezekre a kapcsolatokra nem érvényes a szülő-gyermek viszony irreverzibilis jellege. Ha a vertikális lojalítások keresztezik a horizontális lojalításokat, döntési helyzetbe kerülünk. Ilyenkor az egyén tudatosan, vagy tudattalanul az egyik kapcsolat javára dönt. Ebben a helyzetben prioritásokat erősítünk meg: egyik kapcsolatot a másik rovására választjuk.

Lojalitás-konfliktus: A gyermeki (vertikális) és a horizontális (például házassági) lojalitás-igények közötti versengés.

A lojalitás-konfliktusok akkor válnak elviselhetetlenné, ha a túl nagy feszültség a vertikális lojalításokat veszélyezteti.

Parentifikáció (szülősisítés): Olyan hibás szülői magatartás következménye, amely kizsákmányolja a gyermek erőfeszítéseit, hogy teljesítse gyermeki kötelezettségét.

A szülői hatalommal való visszaéléssel a szülő figyelmen kívül hagyja a szülő-gyermek kapcsolatban jelenlévő kötelezettségek aszimmetrikus voltát. A destruktív parentifikálás lényege abban áll, hogy a szülő arra használja fel utódjának gyermeki elköteleződését, hogy általa érje el saját, kihasználóan függő céljait. A bűnösségérzés láthatatlan köteleke megerősíti a gyermek tehetetlen engedékenységet. Ugyanide vezet a gyermek spontán lojalitása is, ha erőit abba fekteti, hogy a családot összetartsa.

Hasított lojalitás: Az a gyermek, akit folyamatosan arra kényszerítenek, hogy döntőbíró legyen kölcsönösen bizalmatlan szülei konfliktusában, végül mindkét szülőjébe vetett bizalmát elveszíti. A szülők kibékíthetetlen lojalitásainak csapdájában a gyermekek megoldhatatlan feladattal állnak szemben: el kell dönteniük, hogy melyik oldalra álljanak. Ezzel a gyermekek elveszítik annak a lehetőségét, hogy mindkét szülőjüktől konstruktív jogosultságokat szerezzenek.

Láthatatlan lojalitás: A múltnak való adósság törlesztés, amely indirekt, akaratlan módon, saját magunk vagy mások felé irányuló destruktivitásban nyilvánul meg; patogén tényező.

Ha az egyén nem tudja nyíltan vállalni ősei lojalitását, és ez feszültséghez vezet, akkor a megtagadni kényszerült lojalítások láthatatlanná válnak.

Torzult (túlzott) lojalitás: Ahhoz, hogy az ember feladja az eredeti család kötelekeinek kizárólagosságát, és képes legyen elköteleződni horizontális kapcsolataiban, alapvető bizalomra van szüksége, amelyből új jogok, elvárások és kötelezettségek formálódhatnak, azaz megváltozik a lojalitásainak hálózata. Egyes családok azonban hűtlenségnek, illojalitásnak ítélnék minden lépést, amelyet a gyermek önállósodása, autonómiája irányába tesz. Nyíltan, vagy burkoltan az eredeti család iránti lojalitás bizonyítékaként értékelik az otthonmaradást. Sok független felnőtt gyermekként viszonyul szüleikhez és szorosán kötődik hozzájuk. A szülők számára fenntartott maximális elérhetőség állapota (ez a túlzott lojalitás) állhat a háttérben, ha a fiatal nehezen, vagy egyáltalán nem képes másfajta kapcsolatokat kialakítani.

Felhasznált irodalom:

- ~ Else-Marie van den Eerenbeemt, Ammy van Heusden: A változó egyensúly
- ~ Böszörményi-Nagy Iván, Barbara R. Krasner: Kapcsolatok kiegyensúlyozásának dialógusa
- ~ Baráth Katalin: Erőszak a családban – az agresszió kialakulása, szerepe, szerepek a családban, családindinamika, konfliktuselméletek (*jegyzet*)
- ~ Saját órai jegyzet (Safranka Judit) - www.juditti.hu